



**სოციალური მუშაობა ხანდაზმულებთან, არსებული გამოწვევები და საჭიროებები**

**ლელა ქოროღლიშვილი**

სოციალური მუშაობის საბაკალავრო პროგრამა

სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი  
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

E-mail: [leluka.koroghlishvili@gmail.com](mailto:leluka.koroghlishvili@gmail.com)

## აბსტრაქტი

სოციალური მუშაობა არის პროფესია, რომლის ფუნდამენტური მიზანი ადამიანთა დახმარებაა. ამ მიზნის მისაღწევად პრაქტიკოსებს სხვადასხვა ფუნქცია-მოვალეობები ეკისრებათ. ეს გულისხმობს ბენეფიციართა მორალურ გაძლიერებას, ადვოკატირებას, საჭირო მომსახურებასთან დაკავშირებას, მათი უფლებებისა და ინტერესების დაცვას და სხვა. ბუნებრივია, აღნიშნული უზრუნველყოფს მომსახურების მიმღებთა ცხოვრების ხარისხის გაუმჯობესებასა და სოციალური ფუნქციონირების ამაღლებას.

წარმოდგენილი სტატიის მიზანია სსიპ სახელმწიფო ზრუნვის, ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტოს სოციალური მუშაკების პერსპექტივიდან ხანდაზმულთა კეთილდღეობის სფეროში არსებული გამოწვევებისა და საჭიროებების გამოვლენა.

კვლევის შედეგად გამოვლინდა ხანდაზმულთა კეთილდღეობის სფეროში არსებული მნიშვნელოვანი სისტემური ხარვეზები, როგორცაა რესურსების სიმწირე (ბენეფიციარზე მორგებული სერვისები, მრავალფეროვანი პროგრამების დეფიციტი), სათემო ორგანიზაციებში ბენეფიციართა ჩარიცხვის ეტაპზე პროცედურული ნაწილის გაუმართაობა, ხანდაზმულთა ჩაკეტილობა/სოციუმისგან იზოლაცია, სოციალურ მუშაკთა ტრანსპორტირების პრობლემა, ალტერნატიული სერვისის არ არსებობა პრობლემური ბენეფიციარებისთვის და სხვა. პრაქტიკოსები აღნიშნავენ, რომ ჩარიცხვის პროცესის ყველა ეტაპი ხარვეზებით მიმდინარეობს და თავს იჩენენ ისეთი პრობლემები, როგორცაა სათემო ორგანიზაციაში ადგილების ნაკლებობა, ჩარიცხვის პროცესის დროში გაწელვა, ხანდაზმულთა გადანვეტილების ცვლილება (ოჯახის გავლენის საფუძველზე, რის შედეგადაც ისინი ოჯახებში რჩებიან), ალტერნატიული სერვისის არ არსებობა დამატებითი საჭიროების მქონე მომსახურების მიმღებთათვის (ხანდაზმულთა ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემები, ფსიქიატრთა ჩართვის აუცილებლობა) და ასე შემდეგ. აქვე, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ COVID-19-ის პანდემიამ მეტად გაამძაფრა როგორც სოციალური მუშაკების, ისე ბენეფიციარების უკვე არსებული მდგომარეობა, რაც გამოიხატება როგორც სოციალური მუშაკების ვიზიტების რაოდენობის, ისე მომსახურების მიწოდების ხარისხის შემცირებაში.

**საკვანძო სიტყვები:** ხანდაზმულთა კეთილდღეობა, სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო, სოციალურ მუშაკთა გამოწვევები, სათემო ორგანიზაციები, ხანდაზმულთა მომსახურებები.

## შესავალი

### საკითხის აქტუალობა

„არცერთი მოხუცი არ უნდა იყოს „განდევნილი“ ჩვენი ოჯახებიდან, ვინაიდან ხანდაზმული ადამიანები საზოგადოების საგანძურს წარმოადგენენ“ (Pope Francis, 2014). შეუძლებელია არ დავეთანხმოთ სიტყვებს, რომლებიც რომის 266-ე პაპს, ფრანცისკეს ეკუთვნის. თუმცა, ვერ ავცდებით იმ რეალობას, რომ ჩვენს ქვეყანაში ხანდაზმულთა გარკვეული ნაწილი ოჯახისგან გარიყული ხდება, რის შედეგადაც მათ ცხოვრების გაგრძელება სხვადასხვა ტიპის დანსებულებაში უწევთ. ამ კუთხით, საინტერესოა

2017 წელს ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირის მიერ ჩატარებული „ხანდაზმულთა დანესებულებებში ბენეფიციართა მოხვედრის განმაპირობებელი ფაქტორების კვლევა“, სადაც ბევრი საგულისხმო გარემოება/ტენდენცია გამოიკვეთა. კვლევის შედეგების თანახმად, ხანდაზმულები სხვადასხვა ტიპის დანესებულებებში ხვდებიან ისეთი მიზეზების გამო, როგორცაა: საკუთარი საცხოვრებლის არქონა, მძიმე ეკონომიკური მდგომარეობა (სიღარიბე), ოჯახის წევრის გარდაცვლება, ჯანმრთელობის მძიმე მდგომარეობა, შევიწროება ოჯახის წევრების მხრიდან და ოჯახის წევრების გაუცხოება. ამას გარდა, თავს იჩენს ძალადობის სხვადასხვა ფორმები (ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, ფიზიკური) (ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირი, 2017). არანაკლებ მნიშვნელოვანია სახალხო დამცველის ყოველწლიური საპარლამენტო ანგარიშები, სადაც ყურადღებაა გამახვილებული როგორც სოციალურ სერვისებსა და ადეკვატურ საცხოვრებელზე, ისე მიზნობრივი პროგრამებსა და თავშესაფრებში ბენეფიციართა რაოდენობაზე (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2017). ასევე, შეუძლებელია ყურადღება არ გავამახვილოთ მოსახლეობის დაბერების საკითხზე, ვინაიდან ეს პროცესი ბოლო წლებში აქტუალობას არ კარგავს და პირდაპირ კავშირშია საკვლევ თემასთან. საქართველოს კანონის მიხედვით სახელმწიფო პენსიის შესახებ, ხანდაზმულად ითვლება ქალი - 60 წლიდან, ხოლო კაცი - 65 წლიდან. სწორედ ამ ასაკიდან გადიან მოქალაქეები სახელმწიფო პენსიაზე (საქართველოს პარლამენტი, 2005). 2020 წლის მონაცემების თანახმად, ქვეყანაში პენსიის მიმღებ (ასაკით პენსიონერ) ადამიანთა რაოდენობა გახლავთ 783.7 ათასი. გაეროს დამოუკიდებელი ექსპერტის ანგარიშში კი ვკითხულობთ, რომ 2050 წლისთვის 60 წელს გადაცილებული პირების რაოდენობა მეტად გაიზრდება და 30 პროცენტს გადააჭარბებს (United Nations General Assembly, 2018). ბუნებრივია, ამ პირობებში დიდი მნიშვნელობა აქვს სხვადასხვა ტიპის დანესებულებებში მცხოვრებ ხანდაზმულთათვის ხარისხიანი სერვისის მიწოდებას და დღეს არსებული იმ გამოწვევების სრულფასოვნად გაანალიზებას, რომლებსაც სოციალური მუშაკები აწყდებიან ბენეფიციართა ამ ჯგუფთან პრაქტიკული საქმიანობის განხორციელების პროცესში. ვინაიდან, ცვლილება და განვითარება შეუძლებელია არსებულის სრულფასოვნად გაანალიზების გარეშე. ჩემს მიერ განხორციელებული კვლევა მოგვცემს შესაძლებლობას გარკვეულწილად შეფასდეს არსებული პრობლემები და ის სისტემური ხარვეზები, რომლებიც განმსაზღვრელ ხელის შემშლელ ფაქტორებს წარმოადგენენ ხანდაზმულთა კეთილდღეობის უზრუნველყოფის მიმართულებით.

### **ლიტერატურის მიმოხილვა**

ქართული აკადემიური სფერო მოკლებულია რელევანტურ კვლევებს, რომლებიც ხანდაზმულთა კეთილდღეობის სფეროს შეეხება. ეს ფაქტი მეტყველებს იმაზე, რომ ძირითად შემთხვევებში, ხანდაზმულები და მათთან დაკავშირებული პრობლემები დამოუკიდებელ მკვლევართა თუ დამკვეთი ორგანიზაციებისათვის საინტერესო საკვლევ საკითხს არ წარმოადგენს. ეს კი გავლენას ახდენს, როგორც საზოგადოების ცნობიერების დონეზე და სახელმწიფო პოლიტიკის ინტერესზე, ისე თავად ხანდაზმულთა ცხოვრების ხარისხზე. მოგვხსენებათ, რომ 2014 წელს საქართველოში განხორციელდა მოსახლეობის საყოველთაო აღწერა, რომლის მონაცემებზე დაყრდნობით

ვლინდება, რომ საქართველოს მთლიან მოსახლეობაში 65 წლისა და უფროსი ასაკის მოსახლეობის წილი შეადგენდა 14,3 პროცენტს, ხოლო დღევანდელი (80 წლისა და მეტი ასაკის) მოსახლეობის წილი - 3,1 პროცენტს. რიცხვობრივად, ეს მაჩვენებელი შეესაბამება 530 000 და 115 000 პირს, რაც უდავოდ მაღალი მაჩვენებელია (ჭითანავა & ბრუნი, 2017). საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ საქართველოში ყოველი მეხუთე ადამიანი 60 წლის და მეტი ასაკისაა (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2019). ხანდაზმულთა ცხოვრების ხარისხის გასაუმჯობესებლად, აუცილებელია სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური მუშაკების მაქსიმალური ხელშეწყობა, რათა პრაქტიკოსებს მიეცეთ შესაძლებლობა დაბრკოლებების გარეშე შეასრულონ ის ფუნქცია-მოვალეობები, რომლებიც კანონით განესაზღვრებათ.

საქართველოს კანონის თანახმად, სოციალური მუშაობის შესახებ: „სოციალური მუშაობა არის პრაქტიკულ საქმიანობაზე დაფუძნებული სპეციალობით მუშაობა, რომელიც მიზნად ისახავს საზოგადოებაში ინდივიდის თავისუფალ განვითარებას, მისი ინტეგრაციის ხელშეწყობას და ინდივიდის გაძლიერებით ემსახურება საზოგადოების კეთილდღეობის ამაღლებას“ (საქართველოს მთავრობა, 2018). აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამავე კანონის მესამე თავი სრულად შეეხება სოციალური მუშაკების როგორც ზოგად, ისე კონკრეტულ ფუნქციებს სხვადასხვა სფეროში. თუმცა, ხანდაზმულთა კეთილდღეობის სფეროში მომუშავე სოციალური მუშაკების ფუნქცია-მოვალეობები ამ დოკუმენტში ცალკე განხილული არ არის, რაც ვფიქრობ, საყურადღებო საკითხს წარმოადგენს. რაც შეეხება უშუალოდ ხანდაზმულთა სახლებს, მათი ფუნქციაა ასაკოვანი პირების ღირსეული სოციალიზაცია, რაშიც იგულისხმება მომსახურების მიმღებთა საცხოვრებელით აზრუნველყოფა, ეკონომიკური რეაბილიტაცია, ჯანმრთელობის დაცვა, არაძალადობრივი კომუნიკაციის შესაძლებლობა და სხვა (ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირი, 2017). 1999 წელს ჩატარებული კვლევაში, რომელიც საქართველოში მოსახლეობის დაბერებას შეისწავლიდა, ვკითხულობთ: „საქართველოში ტრადიციულად მოხუცები ღრმა პატივისცემის საგანი იყვნენ. ამდენად, ოჯახი, როგორც უნდა გასჭირვებოდა, ძნელად იმეტებდა მოხუცს მოხუცთა სახლებისთვის. ამიტომ იყო, რომ 1989 წელს, 7 მოხუცთა და ინვალიდთა სახლის 1050 ადგილიდან, ათვისებული იყო მხოლოდ 766.“ (შელია, 1999, გვ.: 70-71). ამავე ნაშრომში ნათქვამია, რომ 90-იანი წლების საყოველთაო გაჭირვების გამო ხანდაზმულთა სახლებში მოთხოვნილება ძალიან გაიზარდა, თუმცა ადრე მოქმედი 7 დაწესებულებიდან 1998 წლისთვის მხოლოდ ორი დარჩა, რომლებიც მდებარეობს თბილისსა და ქუთაისში. აღნიშნული ორი დიდი ზომის რეზიდენტული დაწესებულება დღესაც ფუნქციონირებს და ბოლო მონაცემებით, ორივე მათგანში განთავსებულია 161 მომსახურების მიმღები. აქვე უნდა ითქვას, რომ 2012 წლიდან „სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის სახელმწიფო პროგრამაში“ გათვალისწინებულ „სათემო ორგანიზაციების ქვეპროგრამის“ ახალ სამიზნე ჯგუფად განისაზღვრა სწორედ ხანდაზმული პირები. მეტი სიცხადისთვის, უნდა განიმარტოს, რომ როგორც ხანდაზმულთა პანსიონატებში, ისე სათემო ორგანიზაციებში, ხანდაზმული პირების მოთავსებისა და დაწესებულებიდან მათი გაყვანის წესი და პირობები განისაზღვრება საქართველოს დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ. ხოლო, სოციალური მუშაკის

შეფასებისა და დასკვნის საფუძველზე, სათემო ორგანიზაციაში, ფონდის ფილიალებში როგორც ხანდაზმულთა, ისე შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა პანსიონატებში გადაუდებელი წესით განთავსებაზე, სამინისტროსთან შეთანხმებით გადაწყვეტილებას იღებს მეურვეობისა და მზუნველობის ორგანოს რეგიონული საბჭოს თავმჯომარე (ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირი, 2017). საინტერესოა, რამდენად ხერხდება განხილული საკითხების პრაქტიკაში განხორციელება. საქართველოს სახალხო დამცველის მიერ გამოქვეყნებული ანგარიშების გაცნობისას, ჩემი ყურადღება ერთმა მნიშვნელოვანმა საკითხმა მიიქცია, რის მიხედვითაც ხანდაზმულთა მოთხოვნას თავშესაფრით უზრუნველყოფის შესახებ, ვერ აკმაყოფილებს ქვეყანაში მოქმედი სპეციალური სადღეღამისო მომსახურება. მაგალითად, თბილისის რეზიდენტულ დაწესებულებაში დროდადრო ცხადდება მორატორიუმი, ვინაიდან, ბენეფიციართა ჩარიცხვა ვერ ხერხდება გადატვირთულობის მიზეზით. „ხანდაზმულთა თავშესაფრით უზრუნველყოფაზე არსებულ მოთხოვნას ასევე ვერ ფარავს ქვეყანაში მოქმედი სადღეღამისო სპეციალიზებული მომსახურება.“ - ნათქვამია ომბუდსმენის ანგარიშში (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2017). აღნიშნულ პრობლემას ხაზი გაუსვს ჩემს მიერ გამოკითხულმა რესპონდენტებმაც. გარდა ამისა, აუცილებელია განვიხილოთ ერთ-ერთი საყურადღებო მაგალითი, რომლის მიხედვითაც სათემო მომსახურების ქვეპროგრამით გათვალისწინებული მომსახურებით ისარგებლა მხოლოდ 130-მა ხანდაზმულმა, ხოლო ამავე მომსახურების მომლოდინეთა რიგში კიდევ 80 ადამიანი ფიქრისრდებოდა (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2017). საინტერესოა ის ფაქტი, რომ 2019 წლის ოქტომბერში, საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენლებმა, პრევენციული ჯგუფის წევრებთან ერთად განხორციელეს საქართველოში არსებული რეზიდენტული დაწესებულებების მონიტორინგი, რის შედეგადაც სახალხო დამცველი მიიჩნევს, რომ ბენეფიციართა უფლებრივი მდგომარეობა სათანადოდ არ არის დაცული. გარდა ამისა, ანგარიშში აღნიშნულია, რომ „სპეციალიზებული დაწესებულებების ბენეფიციარებს არ მიუწვდებოდათ ხელი სოციალური მუშაკის მომსახურებაზე. აღნიშნული დარგის სპეციალისტი არც მულტიდისციპლინური გუნდის საქმიანობაში იყო ჩართული, რომელიც შეიმუშავებს ბენეფიციარის ინდივიდუალური მომსახურების გეგმას. ასეთ პირობებში, ეჭვქვეშ დგება მსგავსი გეგმების კვალიფიციურობის საკითხი“ (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2019). აღნიშნული განცხადების საფუძველზე, მეტად საგულისხმოა სოციალური მუშაკების პოზიცია გამოვლენილ პრობლემებთან მიმართებაში. ამას გარდა, აუცილებლად უნდა გამოიყოს ოჯახის წევრების მხრიდან პენსიაზე წვდომის მიზნით ხანდაზმულებზე ძალადობის საკითხი. თავდაპირველად, განვსაზღვროთ, თუ რას გულისხმობს ოჯახში ძალადობა. საქართველოს კანონის მიხედვით, რომელიც შეეხება ოჯახში ძალადობის აღკვეთას, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვასა და დახმარებას, „ოჯახში ძალადობა გულისხმობს ოჯახის ერთი წევრის მიერ მეორის კონსტიტუციური უფლებებისა და თავისუფლებების დარღვევას უგულებელყოფით ან/და ფიზიკური, ფსიქოლოგიური, ეკონომიკური, სექსუალური ძალადობით ან იძულებით“ (საქართველოს პრეზიდენტი, 2006). აქვე, აუცილებლად უნდა განვიხილოთ, თუ რა სახის კანონიერი ბერკეტი გააჩნიათ პრაქტიკოსებს ძალადობის შემთხვევის იდენტიფიცირების შემდეგ. აღნიშნული კანონი

გვთავაზობს ოჯახში ძალადობის აღკვეთის მექანიზმებს, რის მიხედვითაც ოჯახში ძალადობის გამოვლენისა და აღკვეთისთვის გამოიყენება სამი სახის მექანიზმი, ესენია: სისხლისსამართლებრივი (როდესაც შეიცავს სისხლის სამართლის დანაშაულის ნიშნებს), სამოქალაქო-სამართლებრივი (ოჯახში ძალადობის შედეგად მიყენებული ზიანის ასანაზღაურებლად სამოქალაქო კანონმდებლობით დადგენილი წესით) და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი (გამოიყენება შემაკავებელი/დამცავი ორდერის გამოცემის სახით) (UNFPA, 2010). შემთხვევაზე მუშაობისას, ოჯახის წევრების მხრიდან ხანდაზმულზე ძალადობრივი ქმედების გამოვლინების შემდეგ, უმნიშვნელოვანესია მულტისექტორული მუშაობა, ვინაიდან, მულტისექტორული რეაგირება ოჯახში ძალადობის წინააღმდეგ გულისხმობს როგორც სოციალური მუშაკის, ისე პოლიციისა და ჯანდაცვის სფეროს წარმომადგენლების ეფექტურ და კოორდინირებულ ჩართვასა და რეაგირებას (კუპატაძე & ნებიერიძე, 2018).

იქიდან გამომდინარე, რომ საქართველოს ოფიციალურ კანონში სოციალური მუშაობის შესახებ, ცალკე განწერილი არ არის ხანდაზმულთა სფეროში მომუშავე სოციალური მუშაკების ფუნქციები, შევცდები ამავე კანონში აღწერილი ძირითადი მოვალეობებიდან გამოვყო ის საკითხები, რომლებიც მაქსიმალურად შეესაბამება ჩემს საკვლევ თემას. თავდაპირველად უნდა ითქვას, რომ სოციალური მუშაკის ფუნქცია იზრუნოს ბენეფიციარის საუკეთესო ინტერესისა და მისი უფლებების დაცვაზე. ამასთანავე, საჭიროების შემთხვევაში განახორციელოს ადვოკატირება და მოახდინოს მომსახურების მიმღების მაქსიმალური მხარდაჭერა. ასევე, მისი ვალდებულებაა ინდივიდების, ჯგუფების, ორგანიზაციებისა და საზოგადოების მისწრაფების გააქტიურება განვითარებისკენ. გარდა ამისა, სოციალური მუშაკების საქმიანობა მოიცავს ბენეფიციარებისთვის შესაბამისი სერვისების შეთავაზებასა და მათში ჩართვას, ვინაიდან ეს საკითხი მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მომსახურების მიმღებთა ცხოვრების ხარისხზე (საქართველოს მთავრობა, 2018). საინტერესოა, როგორია დღეს მოღვაწე სოციალური მუშაკების რეალობა და ემთხვევა თუ არა თეორიული ნაწილი დღეს არსებულ პრაქტიკას. მოგეხსენებათ, რომ სსიპ სახელმწიფო ზრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტო ერთ-ერთი მთავარი ორგანოა ხანდაზმულეთან მუშაობის თვალსაზრისით, რადგან სწორედ მას გადაეცა ხანდაზმულთა დაწესებულებებზე ზედამხედველობის უფლება. აქედან გამომდინარე, ჩემი კვლევა აღნიშნულ სააგენტოში მომუშავე სოციალურ მუშაკებზე ჩატარდა.

### **მეთოდოლოგია**

მოცემული კვლევის მიზანს წარმოადგენს ხანდაზმულთა კეთილდღეობის მიმართულებით სახელმწიფო ზრუნვის სისტემაში მომუშავე სოციალური მუშაკების გამოწვევებისა და პრობლემების (რესურსების სიმწირე, სათემო ორგანიზაციებში ბენეფიციართა ჩარიცხვის ეტაპზე პროცედურული ნაწილის გაუმართაობა, ტრანსპორტირება და სხვა საკითხები) ანალიზი. დასახული მიზნის მისაღწევად დასმულია შემდეგი ამოცანები:

1. დავადგინოთ, რა გამოწვევების წინაშე დგანან სახელმწიფო ზრუნვის სისტემაში მომუშავე სოციალური მუშაკები პრაქტიკული საქმიანობის განხორციელების პროცესში.
2. ვიკვლიოთ, თუ რა პრობლემები ვლინდება ხანდაზმულთა კეთილდღეობის სფეროში და რა ტიპის მხარდაჭერას ახორციელებს სახელმწიფო ამ მიმართულებით.
3. შევისწავლოთ, თუ რაში ხედავენ გამოსავალს პროფესიონალი პრაქტიკოსები დასმული პრობლემების აღმოსაფხვრელად.

კვლევაში გამოყენებულია თვისებრივი მეთოდები, კერძოდ, სიღრმისეული ინტერვიუ, რომელიც ჩატარდა სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოში ხანდაზმულთა კეთილდღეობის მიმართულებით მომუშავე 6 სოციალურ მუშაკთან. კვლევა ჩატარდა მიზნობრივი შერჩევის მეთოდით.

პანდემიისგან გამონვეული რეგულაციებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვან შეზღუდვას წარმოადგენდა ის, რომ ინტერვიუები ჩატარდა ონლაინ რეჟიმში. იმისათვის, რომ შეზღუდვებისგან გამონვეული ზარალი მაქსიმალურად შემცირებულიყო, ინტერაქცია სატელეფონო კომუნიკაციის ნაცვლად შედგა ზუმის პლატფორმაზე, სადაც სიღრმისეული ინტერვიუს ძირითადი მოთხოვნები მაქსიმალურად იქნა დაკმაყოფილებული. შემდგომ ეტაპზე კი მომზადდა ტრანსკრიპტები, რის საფუძველზეც მოხდა მონაცემების სრულფასოვანი დამუშავება/კოდირება.

### კვლევის შედეგები

ჩემს მიერ გამოკითხულ რესპონდენტებთან ინტერვიუს დროს, გამოვლინდა გარკვეულ პრობლემათა ტენდენციები. პირველი, რასაც ყოველმა მათგანმა გაუსვა ხაზი გახლავთ დოკუმენტების შეგროვებისა და ბენეფიციართა სათემო ორგანიზაციაში ჩარიცხვის ეტაპი, იგივე პროცედურული ნაწილი, რომელიც დროში გაწელილია. აღნიშნული ხანდაზმულთათვის რთულ პროცესს წარმოადგენს. რესპონდენტები იხსენებენ ისეთ მძიმე ფაქტებსაც, როდესაც სათემო ორგანიზაციაში ჩარიცხვის მსურველი ხანდაზმულის პროცედურული ეტაპი იმდენად დიდ ხანს გაგრძელდა, რომ თანხმობის მოსვლის შემდეგ, ვიზიტისას, ბენეფიციარი გარდაცვლილი დახვდათ. რესპონდენტთა თქმით, ამ კუთხით არსებული მდგომარეობა გამწვავდა კოვიდ-19-ის პანდემიის დროს. უდავოა, რომ აღნიშნული ფაქტი მიუთითებს იმ ფუნდამენტურ სისტემურ ხარვეზზე, რომელსაც შესწევს უნარი დიდი გავლენა მოახდინოს ხანდაზმულთა ცხოვრებაზე. აქვე იკვეთება ერთი მეტად მნიშვნელოვანი საკითხი. აღნიშნული პროცესის გაუმართაობის გამო, ხანდაზმულები ხშირად იცვლიან გადაწყვეტილებას, რაშიც ცხადად ჩანს ოჯახის გავლენა. რესპონდენტი იხსენებს ერთ-ერთ შემთხვევას და აღნიშნავს, რომ ხშირად ოჯახის წევრებს არ სურთ, ხანდაზმული გადავიდეს სათემო ორგანიზაციაში, რადგან პენსიასთან წვდომა არ დაკარგონ. ხანდაზმულის აზრის შესაცვლელად კი ყველა შესაძლებლობას იყენებენ. გამოვლენილ პრობლემათაგან ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია ოჯახში ძალადობის საკითხი, ვინაიდან ოჯახის წევრები ხშირად სხვადასხვა ტიპის ძალადობის სახეებს იყენებენ ხანდაზმულთა მიმართ, იმ მიზნით, რომ მიისაკუთრონ მათი პენსია. სოციალური მუშაკები აღნიშნავენ, რომ მსგავსი შემთხვევების დროს, რჩებიან გამოუვალ მდგომარეობაში. ამავე საკითხს ეხმაურება სახალხო დამცველის 2019 წლის ანგარიშიც, რომლის მიხედვითაც,

„მნიშვნელოვანია ხანდაზმულ პირთა მიმართ ოჯახში ძალადობის პრობლემისადმი ყოველმომცველი მიდგომა, სახელმწიფო უწყებებს შორის კოორდინირებული მუშაობა და კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმა, მათ შორის, აუცილებელია სოციალური მუშაკების რესურსის გაზრდა მსხვერპლთა სათანადოდ მხარდასაჭერად და ინტერესების დასაცავად“ (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2019). ჩემს მიერ განხილული ლიტერატურის საფუძველზე კი თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აღნიშულ პრობლემასთან გამკლავება შეუძლებელია მულტისექტორული მუშაობის გარეშე.

ხაზგასასმელია რესურსების სიმწირის საკითხიც. სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს აქვს მხოლოდ ერთი პროგრამა (სათემო ორგანიზაციები), რომელიც შეუძლია შესთავაზოს ბენეფიციარებს. აღნიშნულ საკითხზე საუბრისას, ერთ-ერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ სათემო ორგანიზაციაში დაკმაყოფილებულია მხოლოდ ბაზისური საჭიროებები, ისიც მინიმალურ დონეზე. ასევე, ბენეფიციართა რაოდენობა არის ლიმიტირებული. სწორედ იმიტომ, რომ ბენეფიციართა რაოდენობა განსაზღვრულია, ძირითად შემთხვევებში, ვერ ხერხდება შემოსული განცხადებების სრულად დაკმაყოფილება. შესაძლოა დაუტყრებლადაც უღერდეს, თუმცა ჩემს მიერ გამოკითხული სოციალური მუშაკების დიდი ნაწილი აღნიშნავს, რომ მათ ზოგჯერ უნევთ დალოდება, რათა რომელიმე ხანდაზმული გარდაიცვალოს და სათემო ორგანიზაციაში მის ადგილას სხვა ბენეფიციარის შეყვანა შეძლოს. ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს იმას, რომ თავშესაფრებში ადგილების რაოდენობაზე სახელმწიფოს მხრიდან მეტი ყურადღების გამახვილებაა საჭირო.

„ვისურვებდი, შემეძლოს ყველა ბენეფიციარის დაბინავება, მაგრამ ამის შესაძლებლობა ფიზიკურად არ არის.“ - ნათია, სოციალური მუშაკი 6/05/21.

ამას გარდა, რესპონდენტები ხაზს უსვამენ ტრანსპორტირების პრობლემას და აღნიშნავენ, რომ მათ ხშირად უნევთ საკუთარი ხარჯებით გადაადგილება, ვინაიდან სამგზავრო ბარათზე ყოველთვიურად მხოლოდ 20 ლარი ერიცხებათ, რაც საკმარისი არ არის. სააგენტოს პრაქტიკოსებისთვის გამოყოფილია მხოლოდ ერთი მანქანა, რომელიც „თითქმის ყოველთვის დაკავებულია“. როგორც ზემოთ აღვნიშნე, სოციალური მუშაკები ხშირად უნდა ახორციელებდნენ ბენეფიციარებთან ვიზიტს, რათა სრულფასოვნად აწარმოონ ზედამხედველობის პროცესი. აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, რომ ტრანსპორტირების საკითხი ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება, ვინაიდან იგი ხელის შემშლელ ფაქტორს წარმოადგენს პრაქტიკული საქმიანობის ეფექტურად განხორციელებსთვის. ასევე, სოციალურმა მუშაკებმა გამოკვეთეს ალტერნატიული სერვისის არ არსებობის საკითხი ისეთი ხანდაზმულებისთვის, რომლებიც ვერ ეგუებიან სათემო ორგანიზაციის პირობებსა და გარემოს. ჩემი რესპონდენტის თქმით ერთ-ერთი ხანდაზმული ჩარიცხვიდან ორ კვირაში წამოვიდა ორგანიზაციიდან, რადგან დაავადებულ ბენეფიციარებთან ვერ შეძლო ინტეგრაცია. ამ საკითხზე საუბრისას, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს სახალხო დამცველის აპარატის მონიტორინგის დროს გამოვლენილი მნიშვნელოვანი ხარვეზი ამ მიმართულებით. რაშიც იგულისხმება ის, რომ ხანდაზმულთა დანესებულებებში მცხოვრებ ბენეფიციარებს აქვთ სხვადასხვა ტიპის ფსიქიკური პრობლემები. თუმცა, აღნიშნულ ინსტიტუციებში ფსიქიატრის მომსახურება



ხელმისაწვდომი არ არის. შესაბამისად, სოციალურ მუშაკებს უნევთ მომსახურების მიწოდება გააგრძელონ ბენეფიციარების ფსიქიკური ჯანმრთელობის აუცილებელ პროგრამებში ჩართვის გარეშე, რაც ერთობ მნიშვნელოვან დაბრკოლებას წარმოადგენს მათთვის. (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2019). შეუძლებელია არ ვისაუბროთ ხანდაზმულთა ჩაკეტილობის პრობლემაზე. აღნიშნული საკითხი საკმაოდ საგულისხმო გამოწვევას წარმოადგენს სოციალური მუშაკებისთვის, ვინაიდან, ამ მიზნით მათ უჭირთ ბენეფიციართა ნდობის მოპოვება. ეს კი ბუნებრივია, აისახება ხანდაზმულთა სოციალიზაციის ხარისხზე. რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ მომსახურების მიმღებებს უჭირთ გულახდილი კომუნიკაცია სოციალურ მუშაკებთან, რადგან არ აქვთ მათი, როგორც სახელმწიფოს წარმომადგენლების იმედი. ერთ-ერთი პრაქტიკოსის თქმით, ბენეფიციარებს არ აქვთ განცდა, რომ სახელმწიფო მათზე ზრუნავს. შესაბამისად, სოციალურ მუშაკებს, როგორც სახელმწიფოს წარმომადგენლებს, ვერ ენდობიან. რა თქმა უნდა, გარდა საკვებისა და ჰიგიენური საშუალებებისა, ხანდაზმულებს სჭირდებათ, რომ თავი ქმედითად, მნიშვნელოვნად იგრძნონ. გარდა ამისა, ბენეფიციართა ნდობის პრობლემას ამწვავებს ის, რომ პრაქტიკოსები მათთან ვიზიტებს საჭიროების შესაბამისი ინტენსივობით ვერ ახორციელებენ, რაც ბუნებრივია, აისახება ინტერაქციაზე. ამავე საკითხს ებმის გამოწვევა, რომელიც სათემო ორგანიზაციების მდებარეობას შეეხება, რადგან მათი უმეტესობა ქალაქიდან მოშორებით მდებარეობს. ეს უდავოდ აისახება ხანდაზმულთა „გარიყულობის“ საკითხზე. იმ ბენეფიციართა მენტალური მდგომარეობისთვის, რომლებსაც ჯერ კიდევ აქვთ უნარი და სურვილი სოციალიზაციისა, აღნიშნული ფაქტორი მეტად მნიშვნელოვანია. ვინაიდან, მიუხედავად მათი სურვილისა, უჭირთ თავი იგრძნონ საზოგადოების სრულფასოვან ნაწილად. რესპონდენტების თქმით, ისინი მონყვეტილნი არიან სოციუმს და ვერ ახერხებენ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ჩართვას, რის შედეგადაც უმძიმდებათ ფსიქოლოგიური მდგომარეობა. ეს კი უდავოდ წარმოადგენს გამოწვევას როგორც სოციალური მუშაკებისთვის, ისე მომსახურების მიმღებთათვის.

ამასთან, კიდევ ერთი გამოვლენილ საკითხთაგანი გახლავთ სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური მუშაკის ფუნქციის გაუმრავლობა ხანდაზმულთა კეთილდღეობის მიმართულებით. ჩემს მიერ გამოკითხული სოციალური მუშაკები ინტერვიუს მსვლელობისას აღნიშნულ გამოწვევას განსაკუთრებულად უსვამდნენ ხაზს. მათი თქმით, ხშირად უნევთ „ამტკიცონ“ საკუთარი ფუნქციამოვალეობების მნიშვნელობა ხანდაზმულთა სფეროში. რაც რა თქმა უნდა, არასასურველ მოვლენას წარმოადგენს და გავლენას ახდენს როგორც მომსახურების მიწოდების ხარისხზე, ისე პრაქტიკოსთა ღირსებასა და ფსიქოლოგიურ მდგომარეობაზე.

ამასთანავე, პრაქტიკოსები საუბრობენ მომსახურე პერსონალის არასათანადო მომზადებაზე, დაბალ ანაზღაურებასა და მოტივაციის ნაკლებობაზე. გამოკითხული რესპონდენტების დიდი ნაწილი ყურადღებას ამახვილებს ისეთ საკითხებზე, როგორცაა პერსონალის მომზადების არასათანადო ხარისხი, დაბალი ანაზღაურება, და აქედან გამომდინარე, მოტივაციის ნაკლებობა. აღნიშნულ საკითხს ეხმაურება სახალხო დამცველის ანგარიში, სადაც აქცენტი გაკეთებულია სამედიცინო პერსონალის (ექიმების, ექთნების) და მომვლელების დაბალ ანაზღაურებაზე. აქვე, აღნიშნულია, რომ

ანაზრაულება არ არის განუღი შრომის შესაბამისად. ეს ფაქტორი პირდაპირ გავლენას ახდენს პერსონალის მოტივაციაზე, რათა მათ გასწიონ ხარისხიანი მომსახურება (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2019). ბოლოს, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ტრენინგების, სემინარებისა და ვორქშოფების ნაკლებობის საკითხი. პრობლემა თავს იჩენს როგორც სოციალური მუშაკების, ისე სათემო ორგანიზაციების მომსახურე პერსონალის შემთხვევაში. სახალხო დამცველის ანგარიში ამ საკითხსაც ეხმიანება. გთავაზობთ ამონარიდს: „პერსონალს ხანდაზმულ პირთა საჭიროებებზე ორიენტირებული პროფესიული განვითარების ტრენინგები/სემინარები/კურსები არ უტარდება. მნიშვნელოვანია, მომუშავე სამედიცინო და სხვა პერსონალს მეტი შესაძლებლობა მიეცეს უწყვეტი პროფესიონალური განათლების მისაღებად” (საქართველოს სახალხო დამცველი, 2019). ჩემს მიერ გამოკითხული რესპონდენტების თქმით, აღნიშნული პირდაპირ კავშირშია პროფესიულ განვითარებასა და ზრდასთან, რაც ცალსახად მნიშვნელოვანია სოციალური მუშაობის სფეროში.

### დასკვნა

ხანდაზმულთა კეთილდღეობის სფეროში მომუშავე სოციალური მუშაკების გამოწვევების კვლევის შედეგად, ჩვენ გვაქვს შესაძლებლობა გავანალიზოთ სოციალური მუშაკების პერსპექტივიდან დანახული სხვადასხვა პრობლემები. კვლევაში გამოვლენილი გამოწვევები გახლდათ: რესურსების სიმწირე (ბენეფიციარზე მორგებული სერვისებისა და მრავალფეროვანი პროგრამების დეფიციტი), სათემო ორგანიზაციებში ბენეფიციართა ჩარიცხვის ეტაპზე პროცედურული ნაწილის გაუმართაობა, ოჯახის წევრების მხრიდან ხანდაზმულზე ძალადობა პენსიაზე წვდომის მიზნით, ხანდაზმულთა სოციუმისგან იზოლაცია/ჩაკეტილობა, სოციალური მუშაკებისა და ბენეფიციარების ტრანსპორტირების პრობლემა, ალტერნატიული სერვისების არ არსებობა პრობლემური ბენეფიციარებისთვის, სოციალურ მუშაკთა ფუნქციის გაუზრებლობა სახელმწიფოს მხრიდან, მომსახურე პერსონალთან (ექიმებთან, ექთნებთან, მომვლელლებთან) დაკავშირებული პრობლემები, ტრენინგების/სემინარების/ვორქშოფების ნაკლებობა.

უდავოა, რომ კვლევის შედეგად მიღებული პრობლემების გაანალიზება სფეროს განვითარებისთვის დიდი მნიშვნელობის მატარებელია, ვინაიდან, მხოლოდ ასეა შესაძლებელი მათი დაძლევა/შეცვლა და განვითარებისკენ სწრაფვა. აქვე, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელიც ინტერვიუების წარმართვის პროცესში გამოვლინდა. რესპონდენტებს ხშირად უჭირდათ საკუთარი პრობლემების იდენტიფიცირება. კონკრეტულად, როდესაც კითხვა გულისხმობდა საკუთარი, როგორც სოციალური მუშაკის გამოწვევების განსაზღვრას, პასუხი კვლავ შეეხებოდა ხანდაზმულთა, მომსახურე პერსონალთა ან სისტემურ პრობლემებს. შესაბამისად, საკვლევი თემის შესაბამისი პასუხების მისაღებად სხვადასხვა ფორმულირებით დაისვა კითხვები. ვფიქრობ, აღნიშნულმა საკითხმა შესაძლოა საფუძველი დაუდოს ახალ კვლევას, რომელიც სოციალური მუშაკების მხრიდან საკუთარ გამოწვევათა იდენტიფიცირების პრობლემას შეისწავლის.

## Bibliography

- ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირი. (2017). *ხანდაზმულთა დანესებულებებში ბენეფიციართა მოხვედრის განმაპირობებელი ფაქტორების კვლევა*. Retrieved from <https://apk.ge/storage/files/doc/...pdf>
- საქართველოს სახალხო დამცველი. (2017). *საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ*. Retrieved from <https://www.ombudsman.ge/geo/saparlamento-angarishebi>
- საქართველოს სახალხო დამცველი. (2019). *საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის შესახებ*. Retrieved from <https://www.ombudsman.ge/res/docs/2020040215365449134.pdf>
- human rights by older persons on her mission to Georgia*. Retrieved from [file:///C:/Users/popp/Downloads/A\\_HRC\\_39\\_50\\_Add.1-EN.pdf](file:///C:/Users/popp/Downloads/A_HRC_39_50_Add.1-EN.pdf)
- საქართველოს პარლამენტი. (2005). *საქართველოს კანონი სახელმწიფო პენსიის შესახებ*. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/27946?publication=29>
- ჭითანავა, მ., & ბრუნი, ბ. დ. (2017). *მოსახლეობის დაბერება და ხანდაზმულები საქართველოში*. Retrieved from [http://census.ge/files/results/publication/ge/2.%20Ageing\\_GEO\\_Print%20\\_F\\_0.pdf](http://census.ge/files/results/publication/ge/2.%20Ageing_GEO_Print%20_F_0.pdf)
- საქართველოს მთავრობა. (2018). *საქართველოს კანონი სოციალური მუშაობის შესახებ*. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/4231958/0/ge/pdf>
- საქართველოს პრეზიდენტი. (2006, მაისი 25). *საქართველოს კანონი ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ*. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/26422/3/ge/pdf>
- UNFPA Georgia. (2010). *ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ ნორმატიული აქტების კრებული*. Retrieved from [https://georgia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Collection%20of%20Normative%20Acts%20on%20DV-geo\\_0.pdf](https://georgia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Collection%20of%20Normative%20Acts%20on%20DV-geo_0.pdf)
- ნებიერიძე, ე., & კუპატაძე, თ. (2018). *მულტიმეტრონული რეაგირება ოჯახში ძალადობის დასაძლევად - საერთაშორისო და ადგილობრივი პერსპექტივა*. Retrieved from <https://openscience.ge/bitstream/1/1476/1/MA%20Thesis.%20Kupatadze.%20%20socmuS.pdf>
- საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. (2020). *ჯანდაცვა და სოციალური უზრუნველყოფა*. Retrieved from <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/55/sotsialuri-uzrunvelqofa>
- შელია, მ. (1999). *მოსახლეობის დაბერება საქართველოში*. თბილისი: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტამბა.